

РОБОТА НАД ОБРАЗНІСТЮ МОВЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАСВОЄННЯ СТИЛІСТИЧНИХ НОРМ

Людмила Галаєвська (Інститут педагогіки НАПН України, молодший науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури)

Опрацювання стилістичних норм потребує ознайомлення старшокласників з характерними особливостями кожного стилю та їх образотворчим потенціалом.

Художній стиль посідає особливе місце в системі стилів. Його виділяють з-поміж інших з огляду на своєрідність і особливі ознаки. Мова художніх творів відзначається багатством, різноманітністю, багатоплановістю, образністю, особливим естетичним призначенням.

Художній стиль української мови можна розглядати як узагальнення і поєднання усіх стилів. Його широко використовують у творчій діяльності, в різних видах мистецтва, у культурі, в освіті. Крім інформаційної, зазначений стиль призначений виконувати насамперед естетичну функцію.

Основні ознаки художнього стилю – образність (образ персонаж, образ-колектив, образ-символ, словесний, зоровий образ); поетичний опис дійсності; естетичність мовлення, призначення якої - викликати в читача почуття прекрасного; експресія як інтенсивність вираження емоцій і почуттів (урочисто, піднесено, лагідно, схвально тощо); зображувальність (тропи: епітети, порівняння, метафори, алегорії, гіперболи, перифрази тощо; віршова форма, поетичні фігури; нерегламентованість використання засобів; авторський суб'єктивізм розуміння й відображення (індивідуальне світобачення, світовідчуття автора).

Для художнього стилю характерні такі мовні засоби: найрізноманітніша лексика, переважно конкретно-чуттєва (назви осіб, речей, дій, явищ, ознак); емоційно-експресивна лексика (синоніми, антоніми, омоніми, фразеологізми); авторські новотвори (слова, смисли, вирази), що визначають індивідуальний стиль митця.

У художньому стилі мовлення іроко використовуються різні типів речень, різні типи мовлення і зв'язки речень у тексті.

З огляду на те що офіційно-діловий стиль прагне максимальної інформаційності й не допускає двозначності сприймання та індивідуальних авторських новотворів, образній лексиці в ньому немає місця.

Орієнтований на фактологічну точність та інформаційність науковий стиль залежно від завдань і сприймачів допускає обмежене використання на тлі спільної образної лексики й елементів структури – синтаксичних фігур. Це стосується науково-популярних, науково-публіцистичних і науково-навчальних текстів, де є потреба зацікавити читача, звернути його увагу на певні місця в тексті, факти, послідовність і логіку розгортання думки, висновки тощо.

Широкі можливості для використання образних засобів мови має публіцистичний стиль, що ґрунтується на стилістичній різноманітності мови масової комунікації. Широкий діапазон застосування публіцистичного стилю пов'язаний із його призначенням – відбивати життя суспільства, формувати громадську думку – і публічною специфікою сфери. У ньому перетинаються дві функції – інформування, повідомлення і впливу (агітаційної). Це зумовлює поєднання логізації викладу з емоційно-експресивним забарвленням. У різних жанрах публіцистики для співіснують протилежні мовні тенденції стандартизації та експресії. Раціональне й емоційне мають різне співвідношення, хоча потребують урівноваження. Для реалізації інформаційно-комунікаційних функцій використовують предметно-логічні та емоційно-оцінні значення слів. Науковці зазначають, що публіцистика акумулює частину функцій, мовних ознак і засобів художнього, офіційно-ділового, наукового стилів. Основні його мовні засоби є сплавом елементів цих стилів. Це, з одного боку, суспільно-політична лексика, а з іншого, – образна лексика, тропи і фігури, що привертають увагу читача/слухача і впливають на нього [1, с.43]. На синтаксичному рівні для публіцистичного стилю характерне використання елементів поетичного синтаксису (риторичне запитання, анафора, епіфора, градація тощо). Особлива роль у використанні

образних засобів мови відводиться заголовкам з оцінними словами, трансформованими фразеологізмами і крилатими висловами. Мовне портфоліо публіцистичного стилю значною мірою формують соцмережі, для яких характерне поєднання інформаційного, логічного, оцінного й образного, емоційного планів, узагальнення роздумів і доказів наукового викладу та образності художніх описів.

Сфера розмовного стилю – щоденне спілкування в побуті, в сім'ї, у школі, на роботі. Його призначення – бути засобом впливу й невимушеного спілкування, обміну думками, поглядами, почуттями, оцінками, з'ясування стосунків. Розрізняють неформальне (нерегламентоване) й формальне (регламентоване) спілкування. Мета і зміст першого визначаються особистими стосунками мовців, другого – соціальними функціями. Це накладає відбиток на використання образних засобів мови. Для неформального спілкування характерне використання художніх засобів – тропів і фігур. Для емоційної та вольової експресії співрозмовники послуговуються епітетами, метафорами, порівняннями, метонімією, синекдохою, еліпсисом, парцеляцією. Однак через потребу висловлюватися лаконічно стислими граматичними структурами означуване слово зазвичай опускається. Характерна для розмовного стилю лексика, куди входять експресивні та емоційно-оцінні слова і звороти, проникає в інші стилі, насамперед у художній. Інтонаційною особливістю розмовного стилю є розмаїття ритміко-мелодійних варіантів.

1. Прочитайте виразно рядки з вірша Павла Тичини, уявіть змальовану в ньому картину. Опишіть створені поетом образи. Вкажіть тропи, визначте їх види, способи вираження і стилістичну роль.

Квітчастий дуг і дощик золотий.

А в даліні, мов акварелі, –

Примружились гаї, замислились оселі...

2. Прочитайте і спишіть текст, ставлячи й обґрунтовуючи розділові знаки. Вкажіть тропи, визначте, чим вони виражені та яка їх роль у створенні образів і забезпеченні образності мовлення.

А море навколо стелилося безмежним блакитним килимом гаптованим золотом сонця а легка й прозора небесна баня здіймалася безмежною височінню де танула маленька пухната хмаринка наче пір'ячко якогось казкового білого птаха... (З. Тулуб).

3. Випишіть із періодики до п'яти перифраз у зрозумілих контекстах, поясніть точність цих назв та їх стилістичні функції.

Література

1. **Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М.** Стилістика української мови: підручник. 2-ге вид., випр. Київ: Вища школа, 2005. 462 с. 2. **Потебня А. А.** Эстетика и поэтика. Москва : Искусство, 1976. 616 с. 3. **Фоміна І. Л.** Роль образності мовлення під час навчання // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія: зб. наук. пр. 2014. Вип. 11(1). Одеса: МГУ, 2010. С. 72-74. 4. **Чабаненко В. А.** Основи мовної експресії. Київ: Вища школа, 1984. 168с.